

Pleidooi voor niets doen

als uitgangspunt voor het herstel en beheer van de Waddenzee

door Wim J. Wolff

De beschikbaarheid van grote bedragen die kunnen worden besteed aan het herstel en het beheer van de Waddenzee, heeft de afgelopen jaren geleid tot een stortvloed van voorstellen voor 'verbetering' van de Waddenzee. Een deel daarvan is gebaseerd op de activiteit van werkgroepen van onderzoekers en beheerders. Zij hebben knelpunten in het beheer van het Waddenzegebied geïdentificeerd en voorstellen gedaan voor uitvoering van projecten. Er zijn echter ook projecten voorgesteld die niet gebaseerd zijn op doorwrochte analyses. Het resultaat is dat er naast doordachte voorstellen voor herstel, ook persoonlijke hobbies worden voorgesteld en soms uitgevoerd. Bovendien is er weinig samenhang tussen de verschillende projecten.

Enkele voorbeelden van projecten waar ondergetekende een vraagteken bij zet, zijn:

- Duinvorming langs de dijk van de Prins Hendrikpolder op Texel; hier worden aan de lijkzijde van het eiland duinen aangelegd die daar van nature niet zouden voorkomen.
- Kweldervorming aan de zuidkant van Schiermonnikoog tussen de jachthaven en de veersteiger als afgeleide van baggerwerk voor de jachthaven. Als de milieuomstandigheden gunstig zijn komt die kwelder vanzelf wel; als de omstandigheden niet goed zijn, zou kweldervorming ten koste gaan van open wad.
- Aanleg van mosselbanken; na de overbevissing van de mosselbanken rond 1990 is de mosselpopulatie een tijd lang op een dieptepunt geweest, maar inmiddels is de vroegere omvang van de mosselbanken in de getijzone weer grotendeels aanwezig. Het aanleggen van nog meer banken is niet nodig; ze ontwikkelen zich met onregelmatige en onvoorspelbare tussenpozen op plekken die daarvoor geschikt zijn.
- Binnendijkse gegraven brakwaterplassen die door kwel zonder verdere ingrepen brak blijven zijn een voorbeeld hoe het wel moet, bijv. de laaggelegen plassen bij Utopia op Texel. Sommige plassen langs de Waddenzeedijk van Groningen kunnen echter alleen bestaan door oppompen van brak water omdat het nagestreefde waterniveau te hoog ligt om een netto kwelstroom van de Waddenzee naar plas te genereren ('t Hogeland!).
- Verschillende voorstellen voor de aanleg van een estuarium bij de Afsluitdijk. De natuuropbrengst van zo'n estuarium wordt veelal te hoog ingeschat. Een estuarium kan een sleutelrol spelen bij vismigratie en kan zelf karakteristieke planten en dieren (heemst, wilde selderie, kluut, diverse evertrebraten) herbergen. De kosten dienen echter te worden afgewogen tegen a) de observatie dat vrijwel dezelfde brakwaterlevensgemeenschap ook voorkomt in de Oostzee en daar duizenden km² beslaat en b) dat bij ons en in de Oostzee die levensgemeenschap voor een aanzienlijk deel uit invasieve exoten bestaat. Daar zitten we toch niet op te wachten? Ook de landschappelijke inpassing verdient aandacht.

De gedachte dringt zich op dat er een overkoepelende instantie nodig is die nut en noodzaak van natuurherstelprojecten in de Waddenzee beoordeelt. Geomorfologen, hydrografen en ecologen dienen van zo'n commissie deel uit te maken. Let wel, hier is sprake van de Waddenzee;

natuurgebieden op de eilanden en binnendijs langs de vastelandskust kunnen eventueel onder een ander regime worden beoordeeld.

Het onderscheid tussen intern beheer en extern beheer zoals ontwikkeld door onderzoekers als Westhoff en Van Leeuwen in de jaren 60 van de vorige eeuw is in dit verband verhelderend. Intern beheer is datgene wat men **in** het natuurreservaat doet om een gewenste toestand te bereiken of te behouden (voor bloemrijke graslanden bijvoorbeeld maaien). Extern beheer richt zich op de regulering van nadelige invloeden **van buiten** het natuurreservaat (voor bloemrijke graslanden bijvoorbeeld voorkómen van atmosferische depositie van stikstof). Het externe beheer van de Waddenzee zou dan kunnen bestaan uit het in de hand houden van menselijke invloeden op het wad, zoals daar zijn watersport, gaswinning, zoutwinning, baggeren, schelpdiercultures, garnalenvisserij, waterverontreiniging, dumping van slib bij Hoek van Holland en import van exoten. **Intern beheer van de Waddenzee is niet of nauwelijks nodig.** De kwelderwerken langs de vastelandskust vormen een uitzondering omdat door inpolderingen omvangrijke afslag dreigt als de rijdsdammen niet worden onderhouden.

Het ontbreken van de noodzaak van intern beheer wordt ook verwoord in de Derde Nota Waddenzee die als centraal beleidsdoel hanteert 1) de duurzame bescherming en een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling van de waterbewegingen en het daarmee samenhangende transport van zand en slib, 2) het herstellen en beschermen van de kwaliteit van water, bodem en lucht en 3) het herstellen en beschermen van de flora en fauna.

De hierachter zittende overweging is dat de Waddenzee met zijn getijstroom, golven en open verbindingen met de Noordzee heel goed in staat is zelf de ontwikkelingen te sturen. In de afgelopen 50 jaar zijn wat dat betreft leerzame ervaringen in het Deltagebied opgedaan. Veranderingen door de Deltawerken in getijstroom, getijslag en zoutgehalte vertaalden zich vrijwel zonder uitstel in vestiging van de levensgemeenschappen die bij die nieuwe milieuomstandigheden horen. Geconcludeerd moet worden dat grootschalige transporten van planten en dieren snelle kolonisatie mogelijk maken.

Sommige levensgemeenschappen zijn echter niet zo snel. Daar moet men geduld hebben; het is voor sommige levensgemeenschappen helemaal niet denkbeeldig dat slechts eens in de 10 – 20 jaar zich de geschikte omstandigheden voordoen om een bepaalde levensgemeenschap van de grond te krijgen. Denk aan grote broedval van schelpdieren na een strenge winter. Daarom zou het `Waddenbestuur` met een zeer kritische blik alle projecten moeten beschouwen die iets willen aanleggen. Dit onder het motto “Het komt vanzelf wel”.

Bovenstaande overwegingen zijn niet nieuw. In 1984 stelden de waddenbestuurders een commissie in die richtlijnen voor het beheer van de Waddenzeegebied moest geven (Wolff et al., 1984). Die commissie kwam met het volgende voorstel voor de doelstelling van het beheer van het Waddenzeegebied: *Het zo veel mogelijk ongestoord laten verlopen van alle natuurlijke processen die zich in het Waddenzeegebied afspelen, zodat alle structuren en soorten planten en dieren die van nature in het Waddenzeegebied thuishoren, zich daar kunnen handhaven, ontwikkelen of herstellen, waarbij ondersteunende maatregelen worden getroffen voor bedreigde organismen. Daarbij kunnen op de natuur afgestemde menselijke activiteiten worden ingepast.*

Kort samengevat “Niets doen, tenzij...”.

GECITEERDE LITERATUUR

Ecologische werkgroep beheersvisie Waddenzeegebied (W.J. Wolff, K.S. Dijkema, J. de Vlas, D.H. Vreugdenhil, P.D. Cnossen, J.H. Smittenberg, A. van der Ploeg), 1984. Overwegingen vanuit de ekologie en het natuurbeheer voor een beheersvisie voor de Waddenzee. Rapport Rijksinstituut voor Natuurbeheer Texel, 25 pp.